

TÓTH ÁRPÁD ISMERETLEN LEVELEI

(Első közlemény)

Tóth Árpádnak, a huszadik századi magyar líra kiemelkedő képviselőjének harmincegy levelét veszi itt az olvasó. A költő életműve a líraiság legfinomabb tökélyével fejezte ki azt a fájdalmat, azt a mélyseges bánatot, amibe az imperializmus korszaka a humánus, az igazság és a szépség után vágyódó embert taszította. A költő életével foglalkozó — bár nem túl gazdag — irodalom, s különösen Kardos László kitűnő monográfiája jelentős mértékben járultak hozzá, hogy valóság és költészet ez esetben is egymást átvilágító egységgé sűrűsödjenek. Ehhez a munkához akar hozzájárulni ez a közlemény is; amelynek egyes darabjai a kezdetektől csaknem a halálos ágyig vallanak a költő életútjáról. Az eddig ismertté vált legjelentősebb levélpublikációt a poeta leghívebb barátja, Nagy Zoltán tette közzé a Nyugat 1938. I. k. 410—423. és 1938. II. k. 23—33. és 86—96. o.-on. Újabban Julow Viktor közölt néhány ifjúkori levelet. (Ld. J. V.: Tóth Árpád ifjúkori levelei és rajzai. A Petőfi Irodalmi Múzeum évkönyve. 1959. 87—112. o.) Ugyanebből az anyagból már közölt részleteket Tóth Béla az *Építünk* 1953. 1—2. sz.-ban, a 62—70. l.-n. Kardos monográfiájából ismeretes, hogy nagyobb mennyiségű levél van kiadatlanul Tóth Lehelnél, a költő öccsénél. Leányánál Tóth Eszternél pedig a költő egykori tanítványához, majd jóbarátjához, Bródy Pálhoz írt levelei találhatók. Az itt közölt levelek egy új aspektusból világítják meg Tóth Árpád nehéz életútját. Az első nyolc írás 1909—1917 közt íródott, s címzettjük Osvát Ernő és Elek Artur; a többi levelet Tóth Árpád Mikes Lajosnak, Az Est irodalmi szerkesztőjének írta. E levelekből — ha vázlatosan is — kibontakozik az írói és emberi érvényesülésért folytatott ama nemes küzdelem, amelyet Tóth Árpádnak a segítő kezek támogatása mellett is meg kellett vívnia a tőkés sajtó taposómalmában, szemben a kicsinyes irigykedéssel, lenézéssel, törtetéssel. Megrendítő küzdelmet kellett folytatnia emberi önérzete megőrzéséért; látnia és tudnia kellett, hogy beteg tüdejével, még oly erős életakarattal sem maradhat győztes a lapkorszaknak halálos önzésű pénztárnokaival szemben. Nem lehet e leveleknél megrendítőbb példázatot előmutatni, ha a tőkés társadalom művészetet és életet pusztító mivoltáról szólunk. A könnyed hangvételi, bizalmas sorok mögött — különösen a késői levelekből — mind érezhetőbbé válik ennek a heroikus életnek a mélyseges tragikumja. Azzal a reménnyel közöljük e leveleket, hogy segítségükkel hozzájárulhatunk Tóth Árpád életének, — s egyben egy egész korszaknak — mélyebb, teljesebb megértéséhez. Valamennyi levél a Petőfi Irodalmi Múzeum tulajdonában van. Az 1—3. és a 8. sz. levelet magángyűjtőtől, a 4—7. sz. leveleket az ún. Szalay-hagyatékból, a 9—31. sz. leveleket pedig a Mikes-hagyatékból szerezte meg a Múzeum.

1.

[Osvát Ernőnek]

Debreczen 909. okt. 20.

Kedves Szerkesztő Ur!

Tudatom, hogy a sürgöny értelmében leadtam a lapoknak a műsort¹ a két lapban egyszerű hírként, háromban pedig meleg és hosszú cikk kíséretében közölték, még pedig az intelligensebb és nagyobb lapok.

Itt hálás köszönetet mondok még kedves Szerkesztő Urnak, amiért engem is besoroztak az előkelő műsorba, nemkülönben legutóbbi dolgaim gyors leadását is szívből köszönöm.

A matiné iránt mindenfelé nagyon érdeklődnek.

Szíves üdvözlettel

Tóth Árpád.

2.

[Elek Arturnak]

Debreczen 1909 [1910] jan. 24.

Igen tisztelt Uram!

Megtisztelő felhívását² köszönettel vettem s arra a következőkben válaszolok:

Az a néhány hozzáférő ember, kiknek dolgaimról való véleményét ismerem, a „Szobák” „Kisvendéglőben” és „Esti szonett” címűeket becsülik legtöbbször. Magam is ezeket érzem leg-

¹ A Nyugat 1909. okt. 24-én a debreceni Royal-kávéházban irodalmi matinét rendezett, amelyen Ady, Móricz és Ignótus mellett az akkor Debreczenben lakó Tóth Árpád is szerepelt.

² A Nyugat 1909. okt. 1-i számában az *Esti szonett*, az okt. 16-i számban az *Őszi alkonyat* és az *Egy leány szobájában* c. versek jelentek meg a költőtől.

³ Elek Artur 1910-ben egy lírai antológia kiadásával foglalkozott. Ez ügyben írt Tóth Árpádnak is. Az antológiában egyébként („Újabb magyar költők lírai anthológiája 1890—1910. Összeválogatta: ELEK ARTUR. Bp. 1911. Nyugat kiad.) a következő Tóth Árpád versek szerepelnek: *Meddő órán*, *Látomás*, *Reggel*, *Vergődés*, *Sóhaj*. A dátum éve elírás, a levélben foglaltak alapján helyesbítve.

Tóth Árpád.

FEKETE
RÓZSÁK KERTJE

1 9

1 2

A NYUGAT-KIA-
DÁSA BUDAPEST.

kevésbé modorosnak. E versek a Nyugat 1909-iki évfolyamában jelentek meg. Oláh Gábor, az egyetlen, akitől itt Debreczenben véleményt kérhettem, a „*Vén ligetben*” című versemet ajánlotta; megjelent 1908 őszén a *Hét*-ben. Ezeknek a verseknek a kéziratát rövidesen megküldöm.

Könyvem még nincs: ha egy kötetre való versem gyűl, a Nyugat adja ki.

Születtem 1886-ban, Aradon. Ezidőszerint Debreczenben élek, tanárjelölt vagyok. Verseim 1907 óta jelentek meg, eleinte a *Hét*-ben, utóbb a *Nyugat*-ban és a *Vasárnapi Ujság*-ban. Kiváló tisztelettel:

Tóth Árpád.

Késés u. 32.

3.

[Elek Arturnak.]

Debreczen, 1910 febr. 19.

Mélyen tisztelt Uram!

Szives bocsánatát kérem amiért ily későn küldöm az anthológia számára ajánlottam versek kéziratát, de a másolást bizony egyre halogattam. Az Oláh Gábor-ajánlotta negyedik verset nem küldöm, nagyon régi versem és sehogyse tudom egyéb újabb dolgaimnál különbnek látni.

Igaz tisztelője:
Tóth Árpád.

4.

[Első kötetének címlapja]

A borítékon:

Nagyságos Osvát Ernő Urnak.

Budapest

Mérleg u. 9. — A Nyugat szerkesztőségében.
ajánlva.

Feladó: Tóth Árpád, Debreczen. Késés u. 32.

A postabélyeg kelte: 1912. febr. 8.

Tóth Árpád.

Fekete rózsák kertje,
1912.

A Nyugat kiadása. Budapest.

[fekete, fehér, piros, zöld színekkel]

[Rajzolta]: Tóth Zoltán.⁴

5.

Borítékon:

Nagyságos

Osvát Ernő urnak,

Budapest,

IX. Lónyay u. 18.

A Nyugat szerkesztőségében.

Feladó: Tóth Árpád, Debreczen, Késés u. 32.

Debreczen, 1913. január 15.

Kedves jó Szerkesztő ur,

kérem, juttassa a küldött kötet-pótlékot a nyomdába. Továbbá: miután az én kötetem készülése közben Lőrinczy György nevű ur kiadott egy verskötetet, melynek azt a címet adta, hogy: *Fekete rózsák között*,⁵ kellemetlenül furcsa lesz, ha az én kötetem meg *Fekete rózsák kertje* címen jelenik meg. Ezért, ha még lehet, megváltoztatom a kötet címét s jobb híján ezt a címet választom:

⁴ Valószínűleg öccse, Tóth Zoltán, aki 1887. okt. 11-én szül. Aradon. 1905 őszén együtt jöttek fel Pestre, ahol Zoltán az Iparművészeti Főiskola hallgatója lett.

⁵ A kötet címe a valóságban: LŐRINCZY GYÖRGY: Fekete rózsák. Bp. 1912. Singer és Wolfner kiad.

Persze, ha még lehet. A kötet kefelevonatát mindenestre kérném, mert vizsgálhatatlan volnék esetleges sajtó hibák esetén.

Alapvizsgámra nem adtak januári terminust,⁷ mert a januári terminusokat általában törölték. Így csak februárra megyek fel Pestre. Egyébként most meglehetősen jól vagyok és sokat szándékszom inni.

Szeretettel üdvözlöi hive:
Tóth Árpád.

6.

Borítékon:
Nagyságos
Osvát Ernő szerkesztő urnak,
Budapest,
Vilmos császár ut 51. III. em.
A „Nyugat” szerkesztőségében.
F: Tóth, Tátraháza, Szanatórium.

Tátraháza, 1916. dec. 2.

Kedves jó Szerkesztő Ur,

— melléklek egy ódát az új királyhoz, lehetőleg a következő számba.⁹ Nem tudom, mennyire fog Önnek tetszeni, én legsikerültebb verseim közül valónak érzem. Írása közben nagy örömmel fedeztem fel magamban a lendület és az erő némi jelentkezését. Igen boldog volnék, ha Ön is meg lenne elégedve ezzel a verssel. Korrekturát magam szeretnék csinálni, mert jó volna, ha véletlenül se esnék hiba az asklepiádesi metrumon. Minthogy hatodikán, ha csak lehet, hazautazom Debrecenbe, a korrekturát otthoni címemre (*Késes-utca 32 sz.*) kérném. E hó elseji számot még nem kaptam s így nem tudom, mi jött tőlem s mi nem?¹⁰ Szerkesztő ur korrekturái munkájáért látatlanban is mindenestre nagyon hálás köszönetet mondok. Még nem tudom, miként intéződtek el azok a dolgok, amikről Havas kisasszonynak¹¹ elálmósító részletességgel és unalmassággal írtam a multkorában. Remélhetőleg azonban a napokban jön levél s hatodikán mehetek. Mint írtam, az ünnepeket Debrecenben tölteném s onnan mennék, januárban, Pesten keresztül Davosba,¹² Klein¹³ írt a napokban Davosból, szanatórium helyett penziót ajánl, szerinte olcsóbb és éppolyan jó. Egy meghökkentő dologról is referált, t. i. arról, hogy a svájci határon 20 napi vesztgázra tartják vissza az embert: ő is keresztülment ezen s így ugyancsak rossz bőrben érkezett meg Davosba! Azt írja, hogy Pesten ki lehetne csinálni a vesztgáz alól való mentesítést. Kérem tehát, igen szépen a Nyugatot, kegyeskedjenek értesíteni mily lépések teendők ebben a dologban s ki tenné meg ezeket? Továbbá hogyan jut az ember utlevélhez és egyéb, kiutazáshoz szükséges, irásokhoz? Havaska azt írta, hogy forduljak „befolyásos” barátaimhoz! Én azonban nem tudom, kik azok?

Kedves jó Szerkesztő urat s mindenkit, s a jó Havas kisasszonyt külön is, sokszor üdvözlöm,

igaz hívük
Tóth Árpád

Klein azt is írja, hogy Davosban van Kádár Endre¹⁴ is, aki már eleve mindenben való készséges segítséget ígér nekem, sőt azt is, hogy némi keresethez juttat odakint.

⁶ A kötet ezzel a címmel 1913 áprilisában jelent meg.

⁷ Tóth Árpád nem fejezte be egyetemi tanulmányait, bár többször készült a záróvizsgák letételére. Mint leveléből látható, még 1913-ban is foglalkoztatta ez a gondolat.

⁸ A költő 1916-ban három alkalommal is a Tátrában nyaralt Hatvany Lajos jóvoltából.

⁹ A vers az *Óda az ifjú Caesarhoz*, melyben a költő mély békevágyát fejezte ki, a Nyugat 1916. dec. 16-ik számában jelent meg.

¹⁰ A Nyugat 1916. dec. 1-i száma hét verset és egy kritikát közölt Tóth Árpád tollából.

¹¹ Havas Irén, a Nyugat szerkesztőségi titkárnoje volt.

¹² A davosi kúrárt még Müller dr. (kir. tanácsos, szanatóriumi orvos) javasolta neki, amint erről 1916. szept. 7-i és 1916. szept. 28-i, Nagy Zoltánhoz írt levelében tudósít. Hatvány hozzájárulásával az év októberében akart utazni, azonban rövid debreceni és pesti tartózkodás után (1916 dec. 1917 jan.) Svédlierre utazik vissza, Davosba nem jutott el.

¹³ Stefan I. Klein a Pester Lloyd munkatársa volt. (Jelenleg Angliában él.) Ő fordította volna németre azokat a munkákat, amelyeket az Ujság szerkesztőségében Tóth Árpád részvételével szervezkedő irodalmi társaság megjelentetni kívánt. Nagy Zoltánhoz 1916. szept. 28-án írt levelében említi, hogy Klein Davosba ment, és őt is hívja.

¹⁴ Kádár Endre, a Nyugat munkatársa volt, novellákat, regényet, színdarabokat, kritikákat írt. Résztvett az 1909-es debreceni Nyugat-matinén, ezalkalomból igen melegen ír róla Tóth Árpád. Kádárt 1944-ben a fasiszták hurcolták el és ölték meg.

A borítékon:

Nagyságos

Havas Irén urleánynak,

Budapest

Vilmos császár ut 51. III.

A Nyugat Szerkesztőségében.

F: Tóth Árpád, Svedlér (Szepes m.) Dr. Schöntag-telep.

Ajánlott.

Svedlér, 1917, ápril 11.¹⁶

Kedves Havas kisasszony,

— keserves levél lesz ez, de tul kell rajta esnem. Nem értem önöket, a Nyugatot, egyenkint és összesen, akik oly jó és kedves embereim voltak mindenben s ujabban olyan furcsa és visszás módon bánnak velem, bántón és negligálón. Apróbb kéréseim már huzamosabb idő óta mellőzik, némely dologban pedig feltűnően hidegek, hogy nem lehet mindezt eltöprengés és elkeseredés nélkül tudomásul vennem. Kötetem¹⁶ példányaira nézve nem teljesítették azt a kérésem, hogy egyet, külön felsorolt, (sic!) lapok kötetpéldányait előbb hozzám juttassák, hogy azokat a redakciókban lévő barátaimhoz dedikálva, továbbküldhessem s így a magam kevés tiszteletpéldányából másoknak is küldhessek. Nem teljesítették azt a könnyen kielégíthető kívánságomat sem, hogy néhány barátom és jóakaróm címét, melyek más uton alig juthatnak birtokomba, hozzám eljuttassák. Ujabb időkbén egyáltalán nem küldenek figyelőre való könyveket, holott azelőtt elhalmaztak ilyenekkel.¹⁷ S megtörtént velem, ami kezdő korom óta még nem fordult elő, hogy kézirataimat hevertetik: néhány fordításom beküldése óta már négy Nyugat szám jelent meg. Viszont, többszöri kérdezőzködésem dacára sem kaptam értesítést, hogy e hevertetést mi okozza? Közölhetetlenek-e a kéziratok vagy csak várnak a közléssel. Mindez éles ellentétben áll azzal, amit egy Tátraházára irt levelük tartalmazott, mely szerint minél gyakrabbi munkásságom kéri.

Mi történt? Miért neheztelnek rám? Nekem fontosabbak az ily dolgok, mint esetleg vélik. Nekem az a pár korona, amit a Nyugatban való gyakori megjelenésem jelentett, elég fontos pénz volt, amit nehezen mellőzők, nem szólvá arról, hogy irói hiuságom is mily érzékenyen bántódik meg.¹⁸ Tudtommal semmivel sem adtam okot elhidegülésükre. Kérem tehát mielőbbi határozott válaszukat, reflektálnak-e továbbra is működésemre, vagy jobban teszem, ha nem háborgatom többé Önöket? Ez nekem nagyon fájna. Főleg Osvát urra gondolva, kit legnagyobb tisztelettel, legigazabb szeretettel veszek körül így is, és akinek örök hálával tartozom sok figyelmességéért s főleg azért a tényért, hogy legelső volt azok közt, akik igazabb irói érvényesüléshez segítettek. Kérem Önt, vele is okvetlen közölje ezt a leveletemet.

Szíves válaszát várva s Önt, valamint a Szerkesztő urakat a régi szeretettel üdvözölve maradok

hivük
Tóth Árpád

[Osvát Ernőnek]

Kedves Szerkesztő Ur,¹⁹

Svedlér 1917 nov. 7.

— végre megírtam Kaffka-cikkemet s itt küldöm.²⁰ Egész vagyonába került már a Nyugatnak az a sok sürgető sürgöny, mellyel e cikk világraszületését unszolgatták, hát itt

¹⁶ Svedlérén ifjúkorától többször nyaralt Tóth Á. Dr. Schöntag Lajos orvos gyermeknyaralótelepén volt cseregyerek, míg az orvos Alfréd nevű fia Debrecenben tartózkodott, hogy magyar szót tanuljon.

¹⁷ A kötet: TÓTH ÁRPÁD: Lomha gályán. Bp. 1917 ápr. Nyugat. kiad.

¹⁸⁻¹⁹ Az 1917 jan. 1-i, febr. 1-i és ápr. 1-i szám kivételével minden Nyugat szám hozott vagy verset, vagy recenziót, esetleg mindkettőt Tóth Árpádtól. Költői hírneve és anyagi helyzete érdekében történt kifakadása talán összefüggésbe hozható azzal a ténnyel, hogy a levél kelte előtt pár nappal, (ápr. 8-án, Húsvétkor) határozták el menyasszonyával, hogy házasságot kötnek, ami máj. 10-én meg is történt. A Nyugat-nál tapasztalható mellőztetéséről részletesebben ír még az 1918. jan. 9-én és jan. 30-án Nagy Zoltánhoz irt leveleiben.

²⁰ A levelet valószínűleg az általa már ismert Osvát Ernőnek írta, aki 1916 júniusától újra szerkesztője volt a Nyugatnak.

²⁰ A Nyugat a cikket „Kaffka Margit új regényéről” címmel 1917. II. k. 792—798. oldalon hozza.

van, bár aligha veszik hasznát s szegény cikkem alkalmasint Landauer²¹ szaktársunkról irt figyelőm szomorú sorsára jut. Mindegy, de legalább tustem rajta.

A hét végén alkalmasint Budapesten leszek,²² s szerkesztő Urral is szeretnék vagy egy negyedórát együtt tölteni. Kegyeskedjék Havas kisasszonynál meghagyni, milyen időtájt és hol találhatnám meg?

Szeretettel üdvözli

hive

Tóth Árpád

9.

Nagys.

Dr. Mikes Lajos urnak²³

Budapest

Az Est szerkesztőségében

VII. Erzsébet körut 7. II. em.

[képes levelezőlap]

Isaszeg, 1921, VIII. 17.²⁴

Kedves Mester és Szerkesztő Ur, itt vagyunk s remekül fázunk, ami azonban Maupassant²⁵ szempontjából jó, mert kirándulás helyett fordít az ember. Hét végén kézirat megy.

Ha bármely üzeni valója volna, tessék 20—19 alá telefonálni, *délelőti*, Strasser Istvánt keresni (Pápay szérúm intézet), aki minden délután kijön ide. Sok üdvözet!

Tóthék.

[Több olvashatatlan aláírás.]

10.

[Mikes Lajosnak]

[1921 végén.] [25-én]²⁶

Kedves jó Szerkesztő Ur,

részvétellel hallom, hogy Ön ma költözik, viszont legyen szíves részvétellel hallani, hogy én, — ősi pechem sugallatából — pont ma jöttem be Önhöz, Maupassant-ügyben. Kegyeskedjék szívére ölelni a mellékelt kéziratot, a *Szalonka meséinek* folytatását, — még van egy kevés hujja, persze, ha holnap jöttem volna, egészen kész lett volna. Szóval legrövidebb időn belül küldöm. Ellenben: nekem pénz kellene, ma már úgy jöttem be, hogy ebédre sem hoztam pénzt, azért volt oly halaszthatatlan az utazás. Ha teheti, kegyeskedjék öt ivre való dohányt, — 1500 K-t — kiutaltatni s nevemben fel is venni. Jelentkezni fog érte *Strasser István* nevű barátom a szerkesztőségben s holnap behozza, mert mindennap megjárja Isaszeget. Előre is ezer köszönet. Lőrinc²⁷ most mondja, hogy Önnek nevenapja van: szívből üdvözölöm ezalkalommal, minden jót kívánva, többek közt azt is, hogy a legközelebbi Lajos-napját mindketten kevésbé peches napon érjük meg, utazás és költözés nélkül.

Üdv!

Tóth

Lőrinc adott 300 K-t, kegyeskedjék neki majd lefogni s Strassernak így csak 1200-at adni.

²¹ Landauer Béla Glória c. riportkönyvéről Szini Gyula kritikáját hozta a Nyugat, 1917. I. k. 406 — 407. l. Landauer több háborút magasztaló riportgyűjteményét, frontudósítást tartalmazó kötetet adott ki. ²² Orvosa engedélyével utazott Pestre Tóth Á., akinek Hatvány megígérte, hogy az *Esztendő* címmel indítandó revü szerkesztői tisztét fogja rábizni.

²³ Mikes Lajos, Az Est irodalmi szerkesztője, Tóth Á. atyai jóbarátja. Ő vitte be a költőt a lap kötelekébe.

²⁴ 1921 nyarán a Tóth család egy ismerőse segítségével Isaszegen vett ki szobát nyaralásra. Innen kelt a levél. (TÓTH ÁRPÁDNÉ szíves közlése.)

²⁵ Az Athenaeum ekkoriban fogott hozzá Guy de Maupassant műveinek magyar nyelvű kiadásához. A sorozatot Mikes Lajos szerkesztette és rendezte sajtó alá. A fordítók közt szerepelt Tóth Árpád is, aki 1921-ben a sorozat 6. köteteként *A szalonka meséi*-t fordította, s az ő fordításában adták ki 1927-ben az évekig készült *Miss Harriet*-et is, a sorozat 16. köteteként.

²⁶ „1921 végén” c. szöveg Mikes kézírása. A megjegyzés helyességét és a „25-én” dátumot a levél tartalma igazolja, ugyanis Lajos napja aug. 25-én van.

²⁷ Szabó Lőrinc, a költő barátja, ezidőben szintén Az Est munkatársa.

[névjegy] [k. n.]²⁸

Kedves Szerkesztő Ur,

Lőrincnél van a kézirat és levél... Pedáns lény lévén, a névjeggyel külön felhatalmazom a kiutalható pénz felvételére. És kegyeskedjenek eljönni vasárnap Isaszegre. Részletek Lőrinctől tudhatók meg. Nagyon örülnénk!

Üdvöz!

Tóth.

²⁸ Tartalma alapján feltételezhető, hogy szintén 1921 késő nyarán kelt.

Nagyságos

Dr. Mikes Lajos urnak.

H.

Bors utca 15.

[1923] X. 27.²⁹

Kedves Szerkesztő Ur,

az éjszaka egy kis baj történt velem, t. i. egy zsebkendőre való vért köptem s e pillanatban nem tudom, lesz-e folytatása. Sajnos ágyban kell maradnom s megvárnom az orvost, aki szintén valószínűleg nem fog egyebet tudni, de legalább valami vérzéscsillapítót rendel. Pár nap alatt majd kiderül, komoly esetről van-e szó vagy csak epizódról.

A főbaj, hogy Önnek s a szerkesztői munkarendnek komplikációt okozok. Ezért eleve bocsánatot és elnézést kérek. Kegyeskedjék Az Esthez még bemenetele előtt betelefonálni, hogy én nem mehetek be s ne haragudjon, hogy Önnek miattam korábban kell bemennie. Én ugyan tegnap egésznap már egészen jól sejtettem, hogy mi készül kisdéd szervezetemben, de hát nem akartam szólni senkinek, még magamnak se. A pár nap előtti hüléssel le kellett volna feküdnöm. No, mindegy. Majd eldől, mi lesz. Reméljük, semmi különös. Pár dologról azonban mégis „intézkednem” kell. Tehát:

Mellékelten küldöm a kulcsokat (a szerkesztői könyvszekrényekét).

Ugyancsak küldöm a Hármaskönyv³⁰ első négy ivét, amely már nyomható, ha még a felfedezett sajtóhibákat kijavítják. Tegnap mutattam Babitsnak, aki feltétlenül kéri, hogy nagyobb betűszedést kapjon, amit egy oldalon úgy oldhatunk meg, ha a strófközök elmaradnak. A strófkák jelzésére minden első sort beljebb kell szedni, tehát így:

Talán Harsányi Zsoltot is lehetne valamivel nagyobb betűből s inkább utána Nagy Endrét kisebből; így, ahogy van, Harsányi esetleg meg lesz sértve.

Ma Divald állítólag a képek ügyében felmegy a redakcióba Uitzcal.³¹ Tessék védeni a felvételeket! Jó és ügyes munkával biztosan használható mind.

²⁸ A keltezés éve a levél tartalma alapján volt megállapítható.²⁹ Az 1923 őszén készült 1924-es *Az Est Hármaskönyve*-ről van szó. Az Est Hármaskönyvek sorozatában az 1925-ös Jókai számot nem számítva, Tóth Árpád életében ez volt az egyetlen gazdag irodalmi anyagot (kb. 10 ívet) tartalmazó kiadvány, amelynek irodalmi részét egyébként Mikes és Tóth A. szerkesztették.³¹ Divald Alfréd, az Athenaeumi irodalmi és nyomdai rt. mélynyomó osztályának vezetője, később az üzem igazgatója volt. A Hármaskönyv költői arcképsorozatának elkészítését az ő felügyeletével végezték. Uitz Kornél az Athenaeum nyomda művezetője volt.

Remélem, hétfőn már legalább annyira ismét dolgozhatom, hogy a képtablók sorrendjét összeállítsam. A szövegtördelést éppen tegnap fejeztem be. Itt csak sorrendi megoldások kellene még, no meg a Heltai és Molnár kéziratok, de ezek nagyon sürgősen. —³² Egyelőre fontos, hogy az első négy ív megvan. Ha baj lenne velem, még mindig lesz rá mód, hogy mindent szépen átadjak, Önre azt hiszem, nem hárul át tulsok teher. De mg ott sem tartunk. Egyelőre szépen fekszem a hátamon s reménykedem a hétfőig való rendbejövételben.

Szeretettel üdvözlí

s a mai helyettesítési gondok és kellemetlenségek miatt szívből sajnálja

igaz híve

Tóth Árpád.

Ja igen! Gyárfással a holnapi meccsre két jegyet vásároltattam.³³ Amennyiben megvette már a jegyeket, persze ki fogom fizetni, bár a meccsremenés fiatal lett. Ha nem vette meg, annál jobb lenne!

13.

[noteszlapon]

Kedves jó Szerkesztő Ur,

— mellékelve küldöm a Hármaskönyvbe való csekélységet,³⁴ talán még nem későn Egyebekben teljesen kielégítően érzem magam, most már sétákat is teszek. Jövő héten ne kezdjem meg a szerkesztőségi munkát?³⁵

23, XI/7.

Üdvözlétekkel híve

Tóth.

14.

Nagyságos

dr. Mikes Lajos

szerkesztő Urnak

H.

Bors u. 15. I. em.

[keltezés nélkül]³⁵

Kedves jó Doktor Ur!

Megint baj van. Hajnalban váratlanul működni kezdett a tüdőm s egész csinos kis vérzést produkált. E pillanatban is „rotyog”, tehát még lesz folytatás. Pár napig legalább kénytelen leszek hanyattfeküdni. A redakciótól szives elnézést esedezem.

A regény!³⁶ Itt küldöm a vérköpésig elkészült részt, ezzel felén túl vagyunk. Erre a hétre már nem is igen kell több. A nagy borítékban rajzolnivalót küldök Feiksnek,³⁷ kegyeskedjék továbbítani. A holnapi folytatáshoz elég lesz a (4) számú kép; címe: „A kerékpáros bott gnómja.”

Ez az utolsó még hátramaradt klisé. A többi alkalmasint ma jön. Kegyeskedjék valahogy feljuttatni, hogy címeikkel elláthassam. Korrekturát is kérek az új szedésből.

Egyelőre nincs több ujság. Reméljük, még nem tartok a katasztrófánál. Csak persze mégis „unheimlich” ez a rotyogó mellkas.

Ja igen, ha levelem érkeznék, kegyeskedjék megőrizni, vagy Mihályfi³⁸ urnak átadni megőrzésre. Hazaküldeni, felbontani ne tessék, esetleg felesleges komplikációt okozna.

Szeretettel üdvözlí

igaz híve

Tóth Árpád.

³² Babits költeménye (*Vers, apostolokról*) — 34. o. —, mégis az eredetileg tervezett szedéssel jött. Harsányi írása (*Esti vers*, a 47. oldalon) sűrű, apró szedéssel, míg Nagy Endre *Az utolsó* c. verse 149. o. nagyobb betűkkel került a kötetbe. Heltai költeménye, az *Ejjel a Margithidon* (186. o.) és Molnár Ferenc *Légy jó* c. írása (191 o.) az irodalmi rész végén foglalnak helyet.

³³ 1923. okt. 28-án du. negyed 3-kor kezdődött Magyarország – Svédország válogatott csapatainak labdarúgómérkőzése.

³⁴ Tóth Árpádtól *Az isten oltókése* c. verset közölte a kötet. (190. o.)

³⁵ A költő tizenegy nap múlva — 1923. nov. 18-án — már újra Otátrafüreden van.

³⁶ A levél pontos keltét nem sikerült megállapítani. Ezidőből való származását tartalma és a környező levelekkel megegyező címzése (Bors u. 15. I. em.) teszi valószínűvé.

³⁷ Ekkor már a *Miss Harriet*-et fordítja. Ezt alátámasztja az is, hogy a költő 1923. febr. 18-án *Az Est*-ben Möriz Házasságtörés c. művét elemezvén a L'heritage-ra hivatkozik. E novella „Az örökség” címmel a *Miss Harriet* második fejezeteként szerepel majd. (1927).

³⁸ Feiks Jenő (sz. 1878) festő és rajzoló, *Az Est* munkatársa.

³⁹ Mihályfi Ernő, *Az Est* lapok szerkesztőségének tagja.

[Kívül a boríték hátlapjára irt szöveg]

Kedves Doktor ur, mivel a lány
nem tud telefonálni, Annus³⁹ pedig nem akar egyedül hagyni, megkérem még arra is, hogy
lehetőleg még kilenc előtt kegyeskedjék helyettünk Mandl úrnak telefonálni (156—53),
hogy látogasson meg.

Hálás köszönettel:
Tóth.

15.

Nagyságos

Mikes Lajos urnak

Budapest.

Bors u. 15. I.

F: Tóth Árpád. Starý Smokovec.

Tátra Szanatórium.

Ó-Tátrafüred, 1923. nov. 22. csüt.

Kedves jó Szerkesztő Ur,

először is szíves elnézését kérem, hogy ceruzairás olvasásával fárasztom, de itt egyelőre nincs
tintám, a szanatóriumi tintával pedig az író-szobában mások leveleznek.

- 1.) Jól vagyok. Gyönyörű hely a leggondosabb kezelés. Remek koszt. Szóval minden kitűnő.
- 2.) Minden kitűnő és — drága. Mikor derék főorvosunk, Bíró dr.⁴⁰ levelet irt ide, a „legolcsóbb” árak iránt tudakozódott. Viszont az én kezelésem a legolcsóbb, napi 50 koronás árak szerint nemigen oldható meg célszerűen. A napi 50 koronás taksa csak u. n. normál-szobát, normál-étkezést és normál-kezelést jelent. Viszont nekem, mint itt megállapították, *erélyes hizókurára, különböző kezelésekre* (arzen, kvarc, háromféle fürdő, külön tejkura) van szükségem, szobát pedig olyat bátorkodtam választani, amelyet nem lép-csök tömegén át kell megközelíteni s amely *délre nyílik* stb. stb.-szóval a *lehető legjobb*. Mindez azt jelenti, hogy szó sincs 50 koronás napi költségről, hanem ellenkezőleg kereken *körülbelül 110 korona a napi büdsém*, amiben pedig sok engedmény is van a szanatórium részéről. Dehát mégis 110 korona, ami borzasztó sok, nemde?
- 3.) Felmerül ezek után a kérdés: helyesen cselekedtem-e, hogy ittmaradtam és vállaltam a jelzett árat? Megvallom, nagyon kényelmetlenül érzem magam arra a gondolatra, hogy esetleg tuillőttem azon a határon, ameddig az Est szíves áldozatkézsége elmenni hajlandó. Salusinszky szerkesztő Ur azzal eresztett utnak, hogy a 4000 cseh koronából még valószínűleg vissza is viszek majd. Én már akkor jeleztem, hogy ismerem a szanatóriumi szokásokat, amelyek végeredményben mindig a prospektusi normál-árak duplájának kiadását eredményezik. Viszont Miklós főszerkesztő ur és Sebestyén igazgató ur bucsuzáskor azt mondták, hogy igyekezzem minél jobban érezni magamat s a költségek dolgában ne aggodalmaskodjam.⁴¹
- 4.) Mindez persze nem változtat azon az alapigazságon, hogy napi 110 kor. nem napi 50, és így arra kérem Kedves jó Szerkesztő uramat, sürgősen tudakozza meg sorsom kegyes intézőjénél, hogy mit szólnak a dologhoz? Egy percig sem szeretnék fölöslegesen pénzükbe kerülni s jól tudom, hogy az ellenérték, amit kezeltetésem finanszírozásáért nyújthatok, alig valami.
- 5.) Hogy ez az ellenérték milyen csekély, arra szép bizonyosság az, hogy itt a főorvostól lefelé a fürdőselegényig senkise tudja, hogy Tóth Árpád az több valami, mint pl. Stern Ignác, vagy Pskóvec Janó. Senkise tudja, hogy Tóth Árpád ur holmi jeles lírai költő, akit tisztelni kell. Bezzeg azt, hogy Medek Anna⁴² idekészi, naponta többször is megtárgyalják. No de e részben kiváló Bíró Gyula fődoktorunk is hibás. Ugy levelezett be ide, mint budapesti „tanárembert”, ugyhogy per „tanár ur” fogadtak s mégcsak azt se tudták, hogy újságíró vagyok, annál kevésbé, hogy valami külön nevezetesség, akire büszkének kell lennie a szanatóriumnak. No de annyi baj legyen.
- 6.) Egyébként ismétlem minden a legnagyoszerűbb. Az étkezések lakomaserűek, a doktorok a figyelmes szolgálatkészség nagymesterei, — szóval békebeli szanatóriumban vagyok. Éppen megérkezésem napján esett az első hó, amely azóta jó vastagra nőtt, ugy-

³⁹ Felesége, sz. Lichtmann Anna.

⁴⁰ Dr. Bíró Gyula, Az Est főorvosa.

⁴¹ Miklós Andor, az Est-lapok (Az Est, Pesti Napló, Magyarország) tulajdonosa, főszerkesztő. Sebestyén Arnold, igazgató, kiadóhivatali főnök. Salusinszky Imre ekkor Az Est felelős szerkesztője.

⁴² Medek Anna (1885—1960) operaezenekesnő, drámai szoprán. 1923-tól az Opera örökös tagja.

— hogy maholnap megkezdik a csuszkáló szezónt is. Este holdfényben sétálok a szalóki meg gerlachfalvi csucsok alatt, ami grandiózus élvezet a kemény, friss levegőben. Egyéb-ként napi öt (órát fekszem)⁴³ órán át tartok fekvőkurát s egyelőre ugynevezett szigorú kezelést kapok, legfeljebb leveleket szabad írnom, azokat is csak módjával.

- 7.) Arra a kijelentésemre, hogy két hónapig maradok, a főorvos csóválta a fejét s Röntgen-felvételeimre hivatkozott, amely „nem mutat barátságos arcot”. Szóval ő hosszabb kezelést kíván, de ez a pont azt hiszem már nem fontos, mert ha két hónap alatt jól fel tudnak hizlalni, én természetesen mégis hazamegyek.
- 8.) Legsürgősebb a büdsé-kérdés! Maradhatok-e 110 koronáért, vagy hagyjam abba? T-i a „normál” kezelésnek megfelelő dolgokat otthon Pesten is, házilag olcsón meg lehetne csinálni. Kegyeskedjék kedves Szerkesztő ur megbeszélni a dolgot/az illetékes nagyhatalmakkal.
- 9.) Természetesen mindenkinek irok, mihelyt inkább engednek. Addig is üdvözlétek tömegét küldöm minden barátomnak, jóakarómnak és kedves emberemnek, az egész redakciónak. Itt, sajnos, nem látni Az Estet, csak legfeljebb belőle ollózott dolgokat. A Kassai Naplóban pl. ma láttam egy régi Zsadányi-cikket. A prágai magyar lap irodalmi rovatában előre hirdetik a tárcákat és verseket egész hétre. A héten pl. Gergely Sándor, Nyáry Andor novellája szerepel, vasárnapra pedig egy Bányai Kornél vers és egy Csermely-novella!⁴⁴

Mégegyszer kezeiket csókolom és mindenkit melegen és szeretettel üdvözlök,

hálás hívük
Tóth Árpád.

Tessék a lapszámozásra ügyelni, mert össze-vissza van.

⁴³ Az eredetiben áthúzva.

⁴⁴ A Prágai Magyar Hírlap-ról van szó. Az 1923. nov. 20-i szám közli az említett írások együttes hirdetését.